

21. ShNQ 2.08.01–09* «Jamoat binolari va inshootlari» T.: Ўздавархитекстрой, T., 2011g.
22. QMQ 2.01.16-97 Turar-joy binolarining jismoniy eskirishini baholash qoidolari. T.: Ўздавархитекстрой, T., 1997y.
23. Isamuxamdova D.U., Sadikova M.A., Muminova K.R. «Shaharsozlik loyihalash». O'quv qo'llanma, TASI. Toshkent 2015 y.
24. Isamuxamdova D.U., Mirzaev M.K. «Zamonaviy shaharsozlik nazariyasi». O'quv qo'llanma, Toshkent, 2015 y.
25. Ubaydullaev X.M, Inog'omova M.M. «Turar joy va jamoat binolarini loyihalashning tipologik asoslari» darslik., Toshkent 2009 y.
26. Xotamov A.T., Usmonov Q.T. «Shahar xududini kompleks obodonlashtirish». Toshkent.: 2014. 150 b.
27. Хидоятлов Т.А. «Типологию общественных зданий» o'quv qo'llanma., Tashkent 2008г.
28. Shukurov I.S., Xotamov A.T. Shahar hududini injenerlik tayyorlash. O'zR OO'MTV, Darslik. Moskva-Toshkent, 2018 y. 368 b.
29. Nizomov Sh.R, Xotamov A.T. Bino va inshootlarni texnik baxolash. O'zR OO'MTV, Darslik. Toshkent, 2012 y. 320 b.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT ARHITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI

**18.00.02 – «Rayonlashtirish. Shaharsozlik. Qishloq turar joylarini
rejalashtirish. Landshaft arxitekturasi. Bino va inshootlar arxitekturasi»
(texnika) ixtisosligi bo'yicha malakaviy imtihon**

DASTURI

Toshkent-2025

(texnika) ixtisosligi asosida ishlab chiqildi. Dasturni tuzishda arxitektura va shaharsozlik asoslari, shahar va qishloq aholi punktlari yo'llarini rejalashtirish, shahar xududini muhandislik tayyorlash, bino va inshootlarni texnik ekspluatatsiyasi, shaharlarni rejalashtirish, qurish va rekonstruksiya qilish kabi mutaxassislik fanlariga doir mavzular kiritilgan. Dasturga shahar va qishloqlarni arxitekturaviy-rejaviy tashkil etish, bino va inshootlarning arxitektura-rejaviy yechimlari, shahar va qishloq aholi punktlarini, ularning ko'cha-yo'llarini rejalashtirish, shahar xududini injenerlik tayyorlash, turar-joy va jamoat binolarining jismoniy va ma'naviy eskirishi va ularga qarshi ko'riladigan injenerlik chora-tadbirlar, shaharlardagi turar-joy massivlarini rekonstruksiya, renovatsiya va modernizatsiya qilish hamda shahar transporti muammolarni hal qilish masalalari yechimiga qaratilgan savollar kiritilgan.

Dastur beshta bo'limdan iborat bo'lib, ularning ketma-ketligi umumiydan – xususiyga, qadimdan – hozirgi kungi tomoyili asosida rivojlangan. Markaziy Osiyoga, birinchi navbatda O'zbekistonga ustivor e'tibor berilgan.

Dasturning maqsad va vazifalari

Ushbu dastur shahar qurilishida muxandislik chora-tadbirlar, shaharlarni barpo etish, qayta qurish, modernizatsiya qilish, renovatsiya loyihalarini ishlab chiqish, shahar va qishloq aholi punktlari yo'llarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiya qilish, turar-joy va jamoat binolarini ekspluatatsiyasini tashkil qilish va rekonstruksiyalash, shahar xududini obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish, yer osti urbanistikasini rivojlantirish, umuman olganda "aqli shahar" platformasini yaratish bo'yicha ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlashga qaratilgan bo'lib, 18.00.02 – "Rayonlashtirish. Shaharsozlik. Qishloq turar joylarini rejalashtirish. Landshaft arxitekturasi. Bino va inshootlar arxitekturasi" (texnika) mutaxassisligi bo'yicha fan doktorlari tayyorlashda katta ahamiyatga ega. Shu boisdan, shaharsoz-muhandis shaharlarni rejalashtirish va hududiy joylashtirish, shaharlarda transportni tashkil etish, bino va inshootlarni texnik xavfsizligini ta'minlash, shahar hududini sanitar-gigienik holatini yaxshilash, shahar hududini kompleks obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish, shaharlar estetikasi, yer osti urbanistikasini rivojlantirish bo'yicha mutaxassislardan, ularning yuqori darajadagi bilim va kasbiy malakalarga ega bo'lishligi, loyihalash, qurish va ekspluatatsiya bilan bog'liq ilg'or usullarini puxta o'rganishlari, bu borada,

ayniqsa, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni qo'llab, muhandislik chora-tadbirlarning zamonaviy usullaridan foydalana bilishlari talab etiladi.

Dasturning maqsadi - kadrlarga zamonaviy talablarni ko'zda tutib, doktoranturada o'z dissertatsiya ishini himoya qiluvchilarning arxitektura va shaharsozlik asoslari, shahar ko'cha-yo'llarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiya qilish, bino va inshootlarni ekspluatatsiyaga topshirishda sifat nazoratini tashkil etish, shahar hududini kompleks obodonlashtirish, shahar hududini muxandislik tayyorlash kurslari bo'yicha bilimlarini ob'ektiv aniqlash va baholashdan iborat.

Mazkur malakaviy imtihonlar Dasturiga quyidagi fanlar kiradi: arxitektura va shaharsozlik asoslari, shahar va qishloq aholi punktlari yo'llarini rejalashtirish, bino va inshootlarni texnik ekspluatatsiyasi, shahar hududini muxandislik tayyorlash, shahar xududini kompleks obodonlashtirish.

Imtihon o'tkazishdan maqsad – talabgorlarda shaharsozlik asoslari va taraqqiyot bosqichlari, shaharsozlikning yangi bosqichdagi uslub va yo'nalishlari bo'yicha ko'nikma va malaka shakllanganligini aniqlashdan iborat. Imtihonning vazifasi – zamonaviy shaharsozlik asoslarini o'rganish, shaharsozlikdagi muxandislik chora-tadbirlarni taxlil etib, muxandislik yechimlardan foydalana olish hamda zamonaviy o'zbek milliy shaharsozligini rivojlantirishdan iborat.

1-BO'LIM: ARHITEKTURA VA SHAHARSOZLIK ASOSLARI

Zamonaviy bino va inshootlar to'g'risida umumiy ma'lumotalar. Binolarni tasniflash. Binolarga qo'yiladigan asosiy talablar. Binoni hajmiy-rejaviy echimi to'g'risida tushuncha. O'lchamlar, modullar. Qurilishda unifikatsiya, tipizatsiya, standart. Binolarning asosiy konstruktiv elementlari. Asoslar va poydevorlar. Tabiiy va sun'iy asoslar haqida tushuncha. Poydevorlarning turlari, ularning tavsifi. Hidroizolyatsiya. Ertulalar. Poydevorlar va devorlar. Ularga bo'lgan ta'sirlar. Devor va pardevorlarga bo'lgan talablar. Devorlarning arxitektura konstruktiv elementlari. Pol va orayopmalar. Belgilanishi bo'yicha orayopmalar tavsifi. Orayopmalarga bo'lgan ta'sirlar. Ularga bo'lgan talablar. Orayopmalarning konstruktiv yechimlari. Tomlar. Tomyopmalar. Ularga bo'lgan ta'sir va talablar. Fuqaro binolarning asosiy hajmiy-rejaviy sxemalari. Turar joy binolarning rejaviy tarkibi va turlari. Ularning tavsifi. Jamoat binolarining rejaviy tarkibi va turlari. Jamoat binolarining loyihalarini texnik-iqtisodiy baxolash.

2-BO'LIM: SHAHAR VA QISHLOQ AHOLI PUNKTLARINI YO'LLARINI REJALASHTIRISH

Reja va qirqim bo'yicha shahar va qishloq aholi punktlari ko'cha, yo'llarini rejalashtirish va obodonlashtirishni loyihalashtirish. Shahar va qishloq aholi

punktlari ko'cha, yo'llarini rejalashtirish va obodonlashtirish vazifalarining tasnifi. Shahar ko'chalari va yo'llariga qo'yiladigan asosiy talablar. Shahar ko'chalari va yo'llarining loyihalashtirish usullari. Shahar ko'chalari va yo'llarining tasnifi. Har xil sinfdagi ko'chalarning joylashtirish holatlari va ularni bir – biri bilan bog'liqligi. Shahar ko'chalarining ko'ndalang qirqimini loyihalashtirish. Shahar ko'chalari va yo'llarning rejasini loyihalashtirishning xususiyatlari. Chorrahalar va kesishmalarning o'tkazib o'tish qobiliyati. Mashinalar, yo'lovchilar o'tadigan joylarning enini aniqlash, gorizontal bo'yicha egri chiziqlar, virajlar va serpantinlar. Ko'ndalang qirqimning ko'rinishi. Avtomobil yo'l yoqalarida qisqa muddatli dam olish va servis ob'ektlarini rejalashtirish.

3-BO'LIM: BINO VA INSHOOTLARNI TEXNIK EKSPLUATATSIYASI

Binolarning ekspluatatsiyasini tashkil qilish. Texnik ekspluatatsiyaning tarkibi va masalalari. Binolarni ekspluatatsiyaga topshirishda sifat nazorati. Bino va inshootlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan hududiy omillar. Bino va inshootlarning ishonchiligi. Kafolat muddati va me'yoriy xizmat muddatlarining belgilanishi. Bino va inshootlarning jismoniy eskirishi va uning turlari. Jismoniy eskirishni aniqlash usullari. Bino va inshootlarda ma'naviy eskirishi. Ma'naviy eskirish shakllari, ularni aniqlash usullari. Qurilish konstruksiyalarining namlanishi turlari va ularning oqibatlari. Qurilish namligi tushunchasi. Binolarning barvaqt eskirishi, ularni oldini olish chora-tadbirlari. konstruksiyalarni himoya qatlamlari. Binolarga xizmat ko'rsatish, ko'riklar va ta'mirlar tizimi. Binolarni joriy va kapital ta'mirlash. Binolarda inventarlash, pasportlashtirish, elektron pasport tizimining joriy etilishi. Bino va inshootlarning texnik holatini monitoring qilish masalalari.

4- BO'LIM: SHAHAR XUDUDINI MUXANDISLIK TAYYORLASH

Tabiiy shart-sharoitlar shaharsozlik nuqtai nazaridan baholash, tabiiy shart-sharoitlar va ularni shahar uchun er tanlashda hisobga olish. Yerning reliefi va topografik shart-sharoitlar. Geomorfologik shart-sharoitlar. Zamin sharoitlari. Hidrogeologik qidirish ishlari. Hidrogeologik shart-sharoitlar. Iqlim sharoitlari. Tabiiy shart-sharoitlarni shaharsozlik nuqtai nazaridan baholash. Shahar xududlarining muxandislik tayyorgarligi. Xududni shaharsozlikda o'zlashtirish va ekologiya. Relief va uni shaharsozlikda baholash. Reliefning asosiy shakllari. Erning nishabini topografik reja asosida baholash usullari. Vertikal rejalashtirish va uning vazifalari. Xududni faoliyat doiraga bo'lishd arelefni hisobga olish. Vertikal rejalashtirishning usullari. Bo'yлама va kundalang profil usullari. Loyiha (qizil)

gorizontal usuli. Nishabli tug'ri chiziqdagi loyiha nuqtalarinin balandliklarini aniqlash. Shaharsozlikda qo'chkini baholash. Qo'chkiga qarshi chora-tadbirlar, sizot suvlarini qochirish. YOpik drenaj, koplama drenaj. Qatlamli drenaj. Shahar xududidan atmosfera suvlarini qochirish.

5-BO'LIM: SHAHAR XUDUDINI KOMPLEKS OBODONLASHTIRISH

Shahar hududini kompleks obodonlashtirish darajasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati. Shahar xududlarini kompleks obodonlashtirish asoslari tarixi va rivojlanish tendensiyalari. Tirgak devorlar. Gabion konstruksiyalari. Shaharsozlikda ularning ahamiyati. Landshaft dizaynida qo'llaniladigan sun'iy materiallar. Geotekstil va boshqa materiallar. Tabiiy sharoitlarni shaharsozlik nuqtai nazaridan tahlil qilish. Hududni rejalashtirish va injenerlik obodonlashtirishda shaharsozlik prinsiplari. Obodonlashtirishning injenerlik-arxitekturaviy tahlili. Shahar muhitini obodonlashtirishda obodonlashtirish elementlarining funksional tizimi; ko'kalamzorlar tizimini loyihalash prinsiplari. Ko'kalamzorlarning shahardagi me'moriy-badiiy, estetik, ekologik, sanitar-gigiyenik ko'rsatkichlarining tahlili. Shaharda mikroiklimni shakllantirish prinsiplari. Shaharning injenerlik ta'minoti. Yer osti injenerlik tarmoqlarini joylashtirish prinsiplari va ularni o'rnatish usullari. Kollektorlar tizimi. Turar-joy maskanlarining injenerlik jihozlari. Shaharlarda oqova suv tarmog'ini rejalashtirish. Shahar ichimlik suv tarmog'i. Istirohat bog'larini injenerlik jihozlash prinsiplari. Shahar sug'orish tarmog'i tizimi. Shahar hududini sug'orish tizimini takomillashtirish. Obodonlashtirishda landshaft elementlaridan foydalanish tamoyillari. Landshaft arxitekturasining shaharsozlikdagi o'rni. Mikrorayon ichki yo'llari. Avtomobillar tuxtash joylari va garajlar. Bog' va istirohat bog'lari yo'laklari.

18.00.02 – Rayonlashtirish. Shaharsozlik. Qishloq turar joylarini rejalashtirish. Landshaft arxitekturası. Bino va inshootlar arxitekturası (texnika) ixtisosligi bo'yicha mutaxassislik fanidan imtihon

SAVOLLARI

1. Binoning asosiy hajmiy-rejaviy yechimi.
2. Tomyopmalar. Ularga qo'yilgan asosiy talablar.
3. Binolardagi kommunikatsiya tizimlari.
4. Turar joy binolarning rejaviy tarkibi va turlari.
6. Jamoat binolarning rejaviy tarkibi va turlari.
7. O'zbekistonning fuqaro binolari qurilishidagi arxitektura kompozitsiyalarining yangi tiplari
8. Binolarning zilzilabardoshiligi masalalari.
9. Asoslar va poydevorlar.
10. Devor va pardevorlarga bo'lgan talablar.
11. Pol va orayopmalar.
12. Orayopmalarining konstruktiv echimlari.
13. Fuqaro binolarning asosiy hajmiy-rejaviy sxemalari.
14. Eshik va derazalar va ularning konstruktiv elementlari.
15. Fuqaro binolarning texnik iqtisodiy ko'rsatkichlarini hisoblash
16. Shahar va qishloq aholi punktlari yo'llarini rejalashtirishning asosiy vazifalari.
17. Shahar va qishloq aholi punktlari yo'llariga qo'yiladigan asosiy talablar.
18. Aloqa yo'llari va ularning turlari.
19. Shahar va qishloq aholi punktlari yo'llarining prinsipial sxemalari.
20. Shahar yo'llarini umumfoydalanuvdagi yo'llar bilan bog'lashning prinsipial sxemalari.
21. Shahar shahar ko'cha-yo'llaridan suvlarni chetlatish.
22. Shahar ko'cha-yo'llarini loyihalashda plan trassa o'tkazish.
23. Shahar ko'cha-yo'llarining bo'ylama kesimini loyihalash.
24. Shahar ko'cha-yo'llarining ko'ndalang kesimini loyihalash.
25. Avtomobil yo'llarini jihozlash.
26. Transport tizimi va turlari haqida umumiy tushunchalar.
27. Shahar transportining ekologiyaga ta'siri.
28. Shaharlarda piyoda va velosiped yo'laklarni rejalashtirish.
29. Shaharlarda piyodalar harakatini tashkil etish.
30. Piyodalar yo'llarini kesib o'tish joylarini loyihalash.
31. Jamoat transportida yo'lovchilar oqimini hisoblash usullari.
32. Transport shovqinining atrof muhitga ta'siri qarshi chora tadbirlar.
33. Avtomobil yo'li yoqalarida avtomobillarga yoqilg'i quyish shahobchasi (AYOQSh) larni rejalashtirish.

34. Avtomobil yo'li yoqalarida dam olish maydonlarini joylashtirish.
35. Velosiped yo'lagi elementlarini hisoblash.
36. Turar-joy va jamoat binolarning kapitallik sinflari.
37. Binolarning normativ va haqiqiy xizmat muddatlari.
38. Bino va inshootlarning jismoniy eskirishi.
39. Jismoniy eskirishning baholash usullari.
40. Qayta tiklanadigan va qayta tiklanmaydigan jismoniy eskirish.
41. Bino va inshootlarda ma'naviy eskirish.
42. Qurilish materiallari va konstruksiyalarga quyiladigan talablar
43. Bino va inshootlarni ekspluatatsiyaga topshirish.
44. Ekspluatatsiyaga topshirishda sifat nazoratini tashkil etish masalalari.
45. Bino va inshootlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan hududiy omillar
46. Bino va inshootlarning ishonchliligi.
47. Fuqaro binolarni texnik ekspertizadan o'tkazish.
48. Kuzatuv-tekshiruv ishlari, ularning ketma-ketligi.
49. Turar-joy binolarni ta'mirlash.
50. Joriy ta'mirlashda bajariladigan ishlar turlari.
51. Shahar xududlarining injenerlik tayyorlash.
52. Xududni shaharsozlikda o'zlashtirish va ekologiya.
53. Relif va uni shaharsozlikda baholash.
54. Shahar ko'cha va yo'llarining ko'ndalang qirg'imning ko'rinishi, uni aniqlash.
55. Vertikal rejalashtirish va uning vazifalari.
56. Hududni faoliyat doiraga bo'lishda relefni hisobga olish.
57. Vertikal rejalashtirishning usullari.
58. Ko'chalarda qizil gorizontallarni qurish. Buylama va kundalang profilarni loyihalash.
59. Shaharsozlikda jarliklarni baholash va muxandislik tayyorgarlik ishlari.
60. Jarliklardan shaharsozlikda foydalanish.
61. Shaharsozlikda ariqlarning ahamiyati.
62. Shahar suv qochirish tarmog'i. Ular ni hioblashda talab qilinadigan asosiy mezonlar.
63. Shaharsozlikda yer osti suvlarining ahamiyati. Sizot suvlari va qurilishda ularni bartaraf etish bo'yicha injenerlik tadbirlar
64. Shaharsozlikda drenaj tarmog'ining ahamiyati.
65. Drenaj turlari va ularni loyihalash asoslari.
66. Shaharlarni obodonlashtirishning kompleks rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.
67. Shaharsozlikda relef bo'yicha noqulay hududlar.
68. Shahar hududini shaharsozlik nuqtai nazaridan baholash.
69. Shaharni obodonlashtirish va bosh rejasi.
70. Shaharni funksional zonlashda transport tarmog'ining ahamiyati.
71. Hududlarni tabiiy jarayonlardan himoya qilish.

72. Shahar muhitini transport shovqinidan himoyalashda qullaniladigan chora-tadbirlar.
73. Shahar muhitini transport shovqinidan himoyalashda qullaniladigan ekran konstruksiyalari.
74. Shahar muhitini transport chiqindi gazidan himoyalashda qullaniladigan chora-tadbirlar.
75. Shaharlarni kompleks obodonlashtirishda er osti urbanistikasi.
76. Avtotransport xo'jaligi, garajlar, omborxonalar va boshqa kommunal ob'ektlarini yer ostida joylashtirish masalalari.
77. Sport inshootlarini obodonlashtirish bo'yicha xorijiy tajribalar.
78. Stadionlar. Ularning turlari va vazifalari. Ularni injenerlik obodonlashtirishga quyiladigan talablar.
79. Hududlarni sanitar tozalash bo'yicha xorijiy tajribalar.
80. Shahar hududini yoritishning zamonaviy usullari.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 20 fevraldagi PQ-4201-son "Obod qishloq" dasturi to'g'risida"gi Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasining shaharsozlik kodeksi.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 29 avgustdagi 679-sonli "Shaharsozlik faoliyatini amalga oshirish hamda qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan ehtiyojlar uchun yer uchastkalari berish, shuningdek ob'ektlarni qurishga ruxsatnomalar berish tartibini tubdan soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
5. Варламов И., Катс М. «100 советов меру» Москва 2021 г.
6. Xotamov A.T., Shaxidov A.F. Shahar ko'chalari, yo'llari va transport. Darslik. Toshket 2020 y. 340 b.
7. Иванов И.А. "Дороги мира. Историю и современность" Учеб-практ. Пособие. Москва-Вологда. 2017 г.
8. Косцов А.В., Бахирев И.А. и др. "Транспортная планировка городов". Учебное пособие. Москва, 2017 г.
9. Власов Д.Н. "Транспортно-пересадочные узлы". Москва, 2017 йил.
10. Babkov V.F., Andreev O.V. "Avtomobil yo'llarini qidiruv va loyihalash", I, II-qism. Toshkent, 2015 y.
11. Добромыслов А.Н. Диагностика поврежденных зданий и инженерных сооружений. Москва, 2006г.
12. Иванов И.А. "Дороги мира. Историю и современность" Учеб-практ. Пособие. Москва-Вологда. 2017 г.
13. Isamuxamdova D.U., Adilova L.A. «Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturalari». Darslik. 1-qism., Toshkent, 2009
14. Isamuxamdova D.U., Adilova L.A. «Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturalari». Darslik. 2-qism., Toshkent, 2009
15. Isamuxamedova D.U. Ismailov A.T., Xotamov A.T. "Injenerlik obodonlashtirish va transport". Darslik., 1 qism, Toshkent, 2009
16. Концепция развития градостроительства Узбекистана в условиях формирования новых социально-экономических отношений. Т, ТАСИ 2008
17. Рощина С.И., Лукин М.В. Техническая эксплуатация зданий и сооружений. КНОРУС. Учебное пособие. Москва. 2019 г.
18. Селимова С. "Формирование понятию Ландшафтный урбанизм в градостроительстве". Национальная академия природоохранного и курортного строительства. Донбасс. 2014 г.
19. ShNQ 2.07.01-13* Shaxarsozlik. Shahar va qishloq aholi punktlari hududlarini rivojlantirish va qurilishni rejalashtirish. O'zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo'mitasi. T. 2009
20. ShNQ 2.08.01-05 «Turar-joy binolari» T.: Ўздавархитекстрой, Т., 2005y.